

УДК 141.2: 37.013.73

МАСОВА ВІДКРИТА ОНЛАЙН ОСВІТА ЯК МОЖЛИВІСТЬ НАВЧАННЯ ПРОТЯГОМ ЖИТТЯ

О.С. Скубашевська, доктор філософських наук, професор кафедри філософії мови, порівняльного мовознавства та перекладу Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова

У статті робиться спроба розглянути нову форму навчання – масові відкриті онлайн курси, які можуть суттєво вплинути на розвиток освіти в найближчому майбутньому, якщо дійсно зможуть надати доступ до відкритої і якісної освіти для кожного.
Ключові слова: масове відкрите навчання, масові відкриті онлайн курси, інтерактивне навчання, освіта протягом життя.

Світ сучасних швидких і глибоких змін у всіх сферах людського життя називають, за Бауманом, “плинною” сучасністю (liquid modernity), підкреслюючи новий, пластичний характер світу без бар’єрів, кордонів і зобов’язань [2]. Якості “рідини” сучасності надає і той факт, що поступово все більший відсоток людської діяльності пов’язується з віртуальним середовищем, з мережевим світом, з “рідкою” і плинною інформацією. Людина опинилася у світі з нечіткими параметрами: з співрозмовниками, в яких немає обличчя та єдиного імені, з декількома ідентифікаторами – нікнеймами, які можуть одночасно знаходитися в декількох локаціях або навіть взагалі не бути людиною.

Темпи оновлення інформаційних технологій прискорюються в геометричній прогресії кожного дня, а вплив технології та Інтернету на життя людини стає настільки глибинним і всеохоплюючим, що просте відстеження і фіксація нових форм, засобів, інструментів і наслідків цього впливу не залишає часу для рефлексії. Як свідчить статистика, у світі станом на 30 червня 2015 року користувачами Інтернету є приблизно 3 270 490 500 осіб, що складає 45% від населення планети, а у порівнянні з

2000 роком зростання кількості користувачів Інтернету склало 806% [19]. В деяких країнах вже більше 80% населення має доступ до мережі Інтернет, зокрема у Великобританії (91,6%), Кореї (92,3%), Японії (90,6%), Німеччині (88,4%), США (87,4%), Франції (83,8%), а найбільшу кількість користувачів Інтернет у світі має Китай з 674 млн. осіб, що складає 49,5% всього населення країни [19]. Більш того, Інтернет стає все більш мобільним, вже біля 59% користувачів Інтернету мають доступ до мереж із мобільних девайсів – смартфонів, планшетів, рідерів, тощо [11, с. 40], тобто є надмобільними, супер-мобільними і буквально користуються Інтернетом “на бігу”, а вчені ведуть мову про народження користувачів Інтернету Нового Покоління [11, с. 41]. При цьому людина не тільки шукає інформацію в Інтернеті, але й комунікує, читає, розважається, вчиться, вирішує реальні побутові проблеми і завдання.

Вибуховий розвиток ІТ та динаміка розповсюдження Інтернету диктує нові можливості, нові умови існування людини в суспільстві, де головним продуктом та інструментом стає інформація, але й приносить нові, досі незнані загрози для людства. Об’єми доступної інформації перевищують усі людські можливості її засвоєння, а зберігання цієї інформації стає все складнішою справою: інформація накопичується в віртуальних сховищах – хмарах, в яких “висять” наші дані, в віртуальних відеотеках, кінотеках, медіатеках, бібліотеках, архівах, які приростають з кожним днем і вміщують гігантські обсяги інформації. Людина постає перед проблемою неможливості переробки усієї наявної інформації, навіть проста фільтрація інформації може зайняти все життя. Швидкість зростання ролі інформації у житті сучасної людини призводить до експонціального росту ролі освіти у суспільстві. Освіта повинна допомогти людині адаптуватися до змін у суспільстві, надати інвентар для життя у мінливому, плинному, “рідкому” світі, надати доступ до інформації, навчити її ефективній фільтрації, обробці і використанню.

Процеси невинних змін у суспільстві не можуть не відбиватися на освітньому процесі. Стрімке зростання освітніх онлайн платформ, відкритий віртуальний освітній контент, гейміфікація освіти, широке використання технологій в освітньому процесі свідчать про те, що відбуваються швидкі змінення у підходах до неакадемічної освіти в останні роки. Ідея доступної і якісної освіти для широкого кола студентів набирає популярність в суспільстві, освіта дійсно стає, за Д. Д'юї, життєвою потребою та єдиною можливістю подальшого існування в умовах сучасності. За словами однієї із засновниць освітнього онлайн порталу Coursera Дафни Коллер, “отримати якісну освіту повинно бути так само легко, як увімкнути воду” [6]. Поява масових відкритих онлайн курсів і платформ, незчисленна кількість освітніх комп'ютерних програм, сайтів і додатків, в тому числі і з безкоштовним контентом, відкривають освіту для широкого загалу. Саме ідея доступної, відкритої для всіх освіти, знань у широкому і вільному доступі лягла в основу створення новітніх освітніх інтернет-платформ, зокрема МВОК – масових відкритих онлайн курсах (англ. MOOC – Massive open online courses).

Масове відкрите соціальне навчання – не нова ідея, це вдосконалення концепції дистанційного навчання, що пропонували університети та навчальні заклади різних форм вже давно [9]. Масові відкриті онлайн курси (далі – МВОК) є однією з форм дистанційної освіти, це освітні курси по вивченню певних дисциплін за допомогою інформаційних технологій і Інтернету. Технічна сторона організації і існування двох типів МВОК, що засновані на біхевіористиському і коннективістському підходах, що було описано В. Кухаренком, одним з авторів українського дистанційного курсу “Дистанційне навчання від А до Я” [7].

Поява великої кількості онлайн-курсів МВОК розпочалася в 2010-х роках [3, 7-9, 12, 16, 18, 20]. Одним з перших МВОК був онлайн курс започаткований Стенфордським університетом в 2011 році, і на цей курс записалося 160 тис. осіб. З того часу кількість МВОК виросла до майже

4 тис. курсів [16]. Онлайн-курси Coursera (<https://www.coursera.org>), FutureLearn (<https://www.futurelearn.com/>), Edx (<https://www.edx.org>), Udacity (<https://www.udacity.com>), німецька платформа Inversity (<https://iversity.org>), російська платформа “Открытое образование” (<https://openedu.ru/course/>), перші українські масові безкоштовні онлайн-курси Прометеус (<http://prometheus.org.ua>) та багато інших пропонують широкий вибір онлайн-дисциплін та цілих курсів з декількох дисциплін великій кількості людей і користуються зростаючою популярністю. МВОК пропонують широкий діапазон дисциплін для вивчення з великої кількості галузей: інженерія, гуманітарні науки, медицина, біологія, суспільні науки, математика, бізнес, інформаційні технології та інші. Пріоритети слухачів онлайн-курсів залишаються незмінними впродовж усіх років їх існування: найбільш популярними є курси з основ комп’ютерних наук, статистики, бізнесу і менеджменту. Щоправда, серед курсів з рекордною кількістю слухачів з’явився і курс з щасливого життя. Для навчання творчим дисциплінам (музиці, мистецтву) з’являються спеціальні освітні онлайн платформи для віртуального навчання, наприклад російська ілюстраторська онлайн школа (<http://bangbangeducation.ru>) або нова, заснована в середині 2015 року онлайн-платформа Kadenze (<https://www.kadenze.com>) для творчих людей, що пропонує онлайн курси для художників і музикантів [10].

Інтернет-платформи МВОК тісно співпрацюють з провідними університетами світу, освітніми організаціями та з окремими викладачами і надають їм майданчик для транслявання своїх знань мільйонам студентів по всьому світу. Викладання дисциплін на платформах МВОК включає в себе відео- і аудіо-лекції, онлайн-семінари, вебінари та веб-конференції, дискусійні клуби в режимі онлайн або в режимі чатів, коментарів та форумів, онлайн-тести, зворотній зв’язок викладачів і студентів, тощо. Курс, як правило, закінчується оцінюванням прогресу студента і видаванням сертифікатів або дипломів по закінченню навчання. Специфіка відкритих

онлайн-курсів полягає в тому, що вони пропонують не просто відео-лекції та тести, але й утворюють спільноти зацікавлених у навчанні людей з різним досвідом, різним рівнем підготовки, з різних країн світу, і таким чином організують мережеве колегіальне навчання, ком'юніті зацікавлених в предметі і в навчанні студентів, своєрідний віртуальний кампус.

МВОК є комерційними або некомерційними приватними установами, які працюють за різними схемами. Частина МВОК пропонують абсолютно безкоштовні курси, декларуючи свою гуманітарну і просвітницьку місію, встановлюючи плату лише за отримання сертифікату по закінченню курсів (і при наявності бажання його отримати) і існуючи за рахунок пожертвувань, в тому числі і від гігантських корпорацій типу Google. Так, у жовтні 2015 року було заявлено, що МВОК платформа Coursera отримала 61,1 млн доларів від інвесторів для розвитку курсів по всьому світу, а особливо у Азії, де знаходяться біля чверті усіх користувачів платформи [14]. Інші онлайн курси беруть оплату за зарахування і навчання студента на курсі, але, як правило, така оплата є невеликою порівняно з очним навчанням. З іншого боку, як було заявлено Освітнім Департаментом США 15 жовтня 2015 року, з цього року в США отримати фінансову підтримку від держави зможуть також учасники неофіційних освітніх програм, що означає, що держава може допомогти з фінансуванням навчання на МВОК. Ця ініціатива EQUIP (The Educational Quality through Innovative Partnership – Якість Освіти через Інновативне Партнерство) присвячена розвитку партнерства між вищими навчальними закладами і неформальними інституціями освіти для розробки спільних програм [15].

Кількість студентів, що зареєструвалися на курси МВОК, зростає в геометричній прогресії кожного місяця, наприклад, найбільша МВОК платформа Coursera була заснована у квітні 2012 року і станом на листопад 2014 року навчала вже 10 мільйонів слухачів. Привабливість МВОК для потенційних студентів пов'язана з тим, що:

- студент МВОК може навчатися в будь-якому місці і в будь-який час, за своїм графіком;
- студент навчається в своєму ритмі – швидко або повільніше (хоча на деяких курсах встановлюють терміни, до закінчення яких робота повинна бути зробленою);
- для студентів МВОК не існує обмежень за віком: навчання доступне як для школярів, так і для тих, хто вже працює і бажає підвищити рівень свого професіоналізму;
- нарешті, слухачі МВОК мають можливість долучитися до навчання в світовому контексті, адже більшість курсів і дисциплін МВОК викладаються світовими лідерами у освіті – найкращими університетами світу.

Безперечно, залучання класичних університетів до створення і проведення курсів МВОК є однією з найцікавіших тенденцій останніх декількох років. Так, список партнерів найбільшої МВОК платформи Coursera вражає: платформа співпрацює збільш ніж 130 університетами світу, серед яких Йельський університет, Стенфордський університет, Мічиганський університет, Пристонський університет, Університет Цюріха, Лондонський університет, Токійський університет, Китайський університет Гонконга, Тель-Авівський університет, Санкт-Петербурзький державний університет та багато інших вищих навчальних закладів.

Класичні університети використовують платформи МВОК для розширення своїх можливостей. Не секрет, що зараз в усьому світі зменшуються бюджетні витрати на традиційне навчання, і, в першу чергу, страждає саме гуманітарна складова [13]. До того ж, за словами британського літературознавця і філософа Тері Іглтона, сучасні університети все більше перетворюються на бізнес проекти, викладачі – на менеджерів, а студенти – на споживачів, що призводить до того, що університети починають потурати інтересам споживачів у конкуренції за студента, і автор передрікає повільну смерть класичних університетів [13]. Все це призводить до згорання викладання гуманітарних предметів,

скорочення програм і націлення на більш конкурентноспроможні і популярні спеціальності. Безперечно, освіта повинна реагувати на вимоги суспільства. Використання освітніх онлайн платформ має шанс стати однією з можливостей для університетів розширити викладання гуманітарних дисциплін для широкого кола слухачів, не обмежуючись лише безпосередніми студентами університету. Курси у віртуальному середовищі можуть допомогти університетам нарощувати контингент студентів, вийти на більш широку аудиторію і рекламувати свій університет, залучаючи більше студентів очної і заочної, дистанційної форм навчання, а можливо дозволить частково перенести викладання кон'юктурних дисциплін і курсів на освітні онлайн платформи, звільняючи більше часу і ресурсу для класичних курсів і предметів в рамках очного навчання. Час покаже, яким чином будуть розвиватися відношення МВОК і університетів, але можливість використати вибухову популярність МВОК платформ не може не зацікавити вищі навчальні заклади, адже університети завжди опиняються в центрі усіх світових змін, за словами В. П. Андрущенко [1].

Оскільки МВОК побудовані на віртуальному навчанні, залежність навчання від під'єднаності до мережі Інтернет, у свою чергу, спричиняє певні загрози для людини, що навчається, і для суспільства в цілому. Серед таких загроз віртуальної освіти варто виділити такі:

По-перше, потенційний слухач МВОК постає перед складним вибором надійних ресурсів і джерел для освіти, адже Інтернет переповнений недоброякісними сайтами і інформацією, якість і достовірність якої важко перевірити. В цьому випадку репутація традиційного закладу вищої освіти – університета-партнера освітньої онлайн платформи – буде відігравати чи не найбільшу роль при виборі курсів для навчання.

По-друге, у сучасному мінливому світі зміни відбуваються і з самою людиною, яка зазнає глибинних перетворень не тільки у психології, але й у

своїй фізіології під впливом віртуального світу. Так, вчені не можуть не помічати змін у мозку людини, адже все менше інформації зберігається в довгостроковий пам'яті, а людина починає покладатися на Інтернет, як архів інформації [5]. Більш того, часом доступ до інформації стає занадто легким, людина вже не має потреби взагалі покладатися на свої знання, тому що правильна відповідь лежить поряд, треба тільки дотягнутися до клавіатури і монітору комп'ютера. У 2011 році експерименти американських науковців довели існування так званого "ефекту Гугл", який полягає в тому, що люди, які звикли звертатися до Інтернету для вирішення складних питань, в подальшому мають гірші показники запам'ятовування інформації [17]. Людина вже має звичку не зберігати в пам'яті складну інформацію, якщо очікує знайти її в Інтернеті без великих проблем. Інтернет поступово стає головною формою зовнішньої пам'яті людини, і таке покладання на інформацію, що зберігається в Інтернеті, не може не насторожувати, адже звичка довіряти мережі може призвести до її маніпулятивного використання, до обмеження доступу до інформації.

По-третє, навчання на курсах МВОК передбачає відсутність балансу практики і теорії. На онлайн курсах практика обмежена семінарськими роботами і частково практичними завданнями, але використовувати свої знання на практиці людині прийдеться вже самостійно. Звісно, не всьому можна навчитися в режимі онлайн, деякі види діяльності можуть бути передані від майстра до учня лише через практику, через власні помилки і їх осмислення, через власний досвід і досвід наставника у процесі роботи.

Курси МВОК переживають виняткову популярність і зацікавленість з боку як потенційних студентів, так і інвесторів, а динаміка їх зростання і темпи нарощування дидактичних та фінансових ресурсів справляють враження, хоча часом нагадують аналогічний бум у сфері так званих "доткомів" – віртуальних бізнесів, що набули шаленої популярності в 2000-х роках, але багато з яких виявилися провальними і комерційно не виправдали своїх очікувань.

Яка доля очікує курси МВОК і чи стануть вони однією з форм освіти для дорослих? Звичайно, МВОК існують ще недостатньо часу, щоб робити глобальні висновки. Але, на наш погляд, альтернативні форми навчання – у формі МВОК чи в будь-яких інших формах – скоро стануть звичними, і це об'єктивна реальність, з якою вищі навчальні заклади повинні рахуватися. Адже науковцями визнається, за словами Л. С. Горбунової, що традиційні підходи до навчання, “академічні” предмети, дисциплінарні науки і мова, не достатньо сприяють здатності відповідати на нові глобальні виклики [4, с. 27]. Численні МВОК поки що “шукають себе”, випробовуючи різні підходи к навчання, бізнес-моделі і методи комунікації зі студентом. Але, безперечно, майбутнє належатиме навчання, дійсно відкритому для всіх бажаючих, онлайн та інтерактивним освітнім технологіям. Якщо власникам, інвесторам, університетам та всім зацікавленим особам вдасться досягти декларованих цілей – вільної, якісної і доступної освіти для всіх – МВОК можуть стати одним з засобів втілення ідеї безперервної освіти протягом всього життя.

Література

1. Андрущенко В. Майбутнє університетів в контексті протиріч XXI століття: академічний прогноз // Філософія освіти. – 2009. – № 1-2 (8). – С. 7-12.
2. Бауман З. Текучая современность / Пер. с англ. под ред. Ю.В. Асочакова. – СПб. : Питер, 2008. – 240 с.
3. Богданович Е. Глобальный Гарвард. Как учиться в самых престижных университетах мира без денег и личного присутствия // Корреспондент. – № 33. – 29 августа 2012. – Режим доступа: <http://korrespondent.net/business/career/1388196-korrespondent-globalnyj-garvard-kak-uchitsya-v-samyh-prestizhnyh-universitetah-mira-bez-deneg-i-lich>
4. Горбунова Л. С. Освіта для дорослих: когнітивно-комунікативні стратегії і практики. – Автореф... д.ф.н., 09.00.10 – філософія освіти, Інститут вищої освіти. – К., 2015. – 36 с.
5. Гусарова Ю. Татьяна Черниговская: За существование гениев человечество платит огромную цену // Сноб. – 14.10.2015. – Режим доступа : <https://snob.ru/selected/entry/99460>

6. Кнорре Дмитриева К. Дафна Коллер: Получить качественное образование должно быть так же легко, как включить воду // Сноб : Интервью. – 18.09.15. – Режим доступа: <http://snob.ru/selected/entry/98034>

7. Кухаренко В. Массовый открытый онлайн курс «Дистанционное обучение от А до Я» // e-Learning World. – Режим доступа: <http://www.elw.ru/practice/detail/1965/>

8. Поципух Е. Иван Примаченко: «Какие онлайн-курсы нужны в Украине? Все!» // Образовательный онлайн-журнал EduClub. – Режим доступа: <http://educlub.com.ua/ivan-primachenko-kakie-onlajn-kursy-nuzhny-v-ukraine-vse/>

9. Скубашевська О. С. Сучасні тенденції інновативних форм навчання у другому десятиріччі ХХІ ст. // Науковий вісник. Серія “Філософія”. – Харків : ХНПУ, 2015. – Вип. 44. – С. 197-209.

10. Чеботарь Н. «Coursera не подходит для уроков музыки»: Аджай Капур, музыкант, программист и основатель платформы Kadenze. // Edutainme. – 22.10.2015. – Режим доступа:

<http://www.edutainme.ru/post/kapur/>

11. Blank G., Dutton W.H. Next Generation Internet Users: A New Digital Divide // Society and the Internet. How Networks of Information and Communication are Changing Our Lives. – Ed. by Mark Graham and William H. Dutton. – Oxford University Press, 2014. – P. 36-52.

12. Daniel J. Making Sense of MOOCs: Musings in a Maze of Myth, Paradox and Possibility / Research paper presented as a fellow of the Korea National Open University. – 2012. – 26 p. – Режим доступа:

<http://sirjohn.ca/wordpress/wp-content/uploads/2012/08/120925MOOCspaper2.pdf>

13. Eagleton T. The Slow Death of the University // The Chronicle of Higher Education. – April 06, 2015. – Access mode :

<http://chronicle.com/article/The-Slow-Death-of-the/228991/>

14. EDBI Invests in Coursera to Expand Access in Singapore and Across Asia to Job-Relevant Education From the World's Best Universities // Market Wired. – October 27, 2015. – Access mode :

<http://www.marketwired.com/press-release/edbi-invests-coursera-expand-access-singapore-across-asia-job-relevant-education-2067615.htm>

15. Notice Inviting Postsecondary Educational Institutions To Participate in Experiments Under the Experimental Sites Initiative; Federal Student Financial Assistance Programs Under Title IV of the Higher Education Act of 1965, as Amended : A Notice by the Education Department on 10/15/2015 // Federal Register: The Daily Journal of the United States Government. – Access mode:

<https://www.federalregister.gov/articles/2015/10/15/2015-26239/notice-inviting-postsecondary-educational-institutions-to-participate-in-experiments-under-the>

16. Shah D. MOOCs biggest Month: Choose From 1100 MOOCs In October. More MOOCs Available This Month Than Any Previous Month //

Class Central. – October 18, 2015. – Access mode : <https://www.class-central.com/report/moocs-biggest-month/>

17. Sparrow B., Liu J., Wegner D. M. Google Effects on Memory: Cognitive Consequences of Having Information at Our Fingertips // Science. – Report. Vol. 333, no. 6043. – p. 776 – 778. – Mode of access : <http://www.sciencemag.org/content/333/6043/776.full.pdf?sid=40fe616a-731e-490a-a68d-a04659ea43ea>

18. The MOOC Model for Digital Practice / A. McAuley, B. Stewart, G. Siemens, D. Cormier. – CC Attribution, 2010. – 63 p. – Access mode: http://davecormier.com/edblog/wp-content/uploads/MOOC_Final.pdf

19. Top 20 countries with the highest number of Internet users // Internet World Stats: Usage and Population Statistics. – Access mode: <http://www.internetworldstats.com/top20.htm>

20. Wan T. Insights and Trends that Make MOOCs Matter // edSurge. – August 4, 2014. – Режим доступу: <https://www.edsurge.com/n/2014-08-04-insights-and-trends-that-make-moocs-matter>

МАССОВОЕ ОТКРЫТОЕ ОНЛАЙН ОБРАЗОВАНИЕ КАК ВОЗМОЖНОСТЬ К ОБУЧЕНИЮ В ТЕЧЕНИИ ЖИЗНИ

О.С. Скубашевская

В статье делается попытка рассмотреть новую форму обучения – массовые открытые онлайн курсы, которые могут существенно повлиять на развитие образования в ближайшем будущем, если действительно смогут предоставить доступ к открытому и качественному образованию для всех желающих.

Ключевые слова: массовое открытое обучение, массовые открытые онлайн курсы, интерактивное обучение, образование в течении жизни.

MASSIVE OPEN ONLINE COURSES AS A WAY OF LIFE LONG LEARNING

O.S. Skubashevskaya

This article examines a current trend in innovative forms of teaching – a massive open online courses that may affect significantly education in the near future in case they manage to offer an access to a truly open and quality education to everyone.

Key words: massive open learning, massive open online courses, interactive learning, life long learning.